తీరని కోరిక

- ద్వివేదుల విశాలాక్షి

(స్వాతిమాస పత్రిక జనవరి 1971, సంచికలో ప్రచురించబడింది)

రచయిత్రి

జాము ప్రొద్దు ఎక్కేసరికి ఊరంతా ప్రాకిపోయింది. రావ్ బహద్దూర్ రంగరాజు గారి మరణ వార్త. ఊళ్ళో చిన్నా, పెద్దా అనే తేడా లేకుండా అంతా తీర్థ ప్రజల్లా దేవిడీ వైపు నడక సాగించారు.

"వయసు పైబండిందన్నమాటేగానీ ఎంతో ఆరోగ్యంగా ఉండేవారు! చేయెత్తు మనిషి చేతి కర్ర ఊపుకుంటూ మెలి తిరిగిన మీసాలు సవరించుకుంటూ హుందాగా దారంట నడుస్తుంటే ఎంతటి మొనగాడికైనా, చేతులు జోడించి నమస్కారం పెట్టాలనీ, పక్కకి తప్పుకుని దారి విడవాలనీ అనిపించేది కదండీ.. ఆ ఠీవీ, ఆ రాజసం పుట్టుకతో రావాలి కాని డబ్బు ఉంటే మాత్రం వస్తుందా? మన ఊళ్ళో సుబ్బి సెట్టి లేడూ.. వాణ్ణి తగలేయడానికి సరిపోయినంత సొమ్ము.. వాడు దారంట పోతుంటే గడపలో వాలిన కాకి కూడా ఒక గంతు వెయ్యదు కదండీ.. పెట్టి పుట్టాలండీ ఇటువంటి గౌరవాలు అందుకోడానికి".

దేవిడీ తలుపులు బారుగా తీసి ఉన్నాయి. రోజూలా వచ్చేపోయే వాళ్ళని ఆటకాయించి పేరేమిటి.. ఊరేమిటి అని ప్రశ్నించి మరీ వదిలే అరకయ్య ఎక్కడా కనిపించలేదు. జన ప్రవాహం ఇనుప కమ్మల గేటు దాటి ఇంటి ముందు అంతా పరచుకుని ఉంది. ఊరిలో పేరు గాంచిన పెద్దలు, ఇంకా రంగరాజుగారి బంధుకోటికి చెందినవారు. ఇంటి ముందు వరండా దాటి హాలులో అడుగుపెట్టారు. రావ్ బహద్దూర్ రంగరాజు గారి భౌతిక కాయాన్ని నలుగురు మనుష్యులు సాయంపట్టి తెచ్చి, హాలులో మధ్యగా అమర్చిన దివానాపై ఉంచారు.

ఠీవిగా చేతికర్ర ఆడించుకుంటూ రోజూ ఆవేళకి మేడ దిగి వచ్చి, తన కోసం వేచివున్న మిత్రుల్ని, బంధువుల్ని ఆదరంగా పలకరిస్తూ వారితో కాస్త సేపు కబుర్లు చెప్పడం, ఆ వెనుక కాఫీ ఫలహారాలు సేవించి నమ్మిన బంటు వీరాయి వెనక రాగా అలా పురవీధుల్లో ఓసారి కాలు జాడించి రావడం, ఆ సమయంలో ఎదురైనవారి యోగ క్షేమాలు కనుక్కుంటూ, చేతనైన మాట సాయం, డబ్బు సాయం చేస్తూ, భోజనాల వేళకి తిరిగి ఇల్లు చేరుకోవడం రంగరాజు గారి దినచర్యలో ఒక భాగం.

ఒక రోజు అలవాటుగా అలా చాంద్రాయణం పూర్తి చేసుకుని తిరిగి వస్తుంటే వీధి మొగలో పెంకులు ఊడి, వాసాలు దిగజారి శిథిలావస్థలో ఉన్న ఆ ఇంటి గుమ్మంలో ఒక కొత్త ముఖం కనిపించింది. ఎవరా - అని క్షణకాలం ఆగి పరీక్షగా చూసారు రంగరాజు గారు. అంతకు పూర్వం అయిదారు నెలల క్రిందటి వరకు ఆ ఇంట్లో బ్రతక నేర్చిన బడిపంతులు ఒకడు ఉంటుండేవాడు. అతడు అప్పుడప్పుడు దేవిడీకి వచ్చి రాజుగారి దర్శనం చేసుకుని వారి పెద్దల గొప్పతనాన్ని, వారి వంశ వైభవాన్ని పొగిడి అంతో ఇంతో డబ్బు

లంకించుకుని మరీ వెళుతుండేవాడు. ఇప్పుడు అక్కడ నిలిచి ఉన్న ఈ కొత్త వ్యక్తి ఎవరు? ఎక్కడినుంచి వచ్చాడు? నాలుగు అడుగులు నడిచి మరొకసారి వెనుదిరిగి చూసారు రంగరాజుగారు.

యజమాని కను సౌంజ్ఞని కోటి మాటలకన్నా మిన్నగా అర్థం చేసుకోగల వీరాయి ఒక్క అడుగు వెనకగా నిలిచి, రాజుగారు ఇంట్లో కాలుపెట్టే లోపునే సంగతి సందర్భాలు వివరంగా తెలుసుకొచ్చి వివరించాడు. భృత్యుడు తెచ్చిన సమాచారాం విని "ఓహో" అన్నారు రంగరాజుగారు - చిన్నగా నవ్వుతూ. "ఓహో" అన్నమాటని తిరగేసి, మరగేసి ఎటునుంచి ఎలా చూసినా విశదమయే భావం ఒకటే.. అదేమిటంటే రేపో... మాపో మన ముందుకి రావలసిన మనిషేనన్నమాట - అని.

అక్కడ పాడింటి పొట్టి పంతులు కూడా దర్పానికి, దాతృత్వానికి ప్రతినిధిలా అలా దారంట నడిచిపోతున్న రంగరాజుగారిని చూడగానే ఎవరితడు - అనే కుతూహలాన్ని చూపకుండా ఉండలేకపోయాడు. "ఆ వెళుతున్నది ఎవర్రా రామిగా" అంటూ పక్కనే ఉన్న చాకలి రామిగాడ్ని ప్రశ్నించాడు.

రంగరాజుగారి పేరు ప్రఖ్యాతులు ఆ చుట్టు ప్రక్కల పాతిక గ్రామాల వరకు వ్యాపించి ఉండగా, ఆ ఊళ్ళో స్వంత ఇల్లు పెట్టుకున్న ఆసామి పొట్టిపంతులికి అతడెవరో తెలియకపోవడం చాకలి రామిగాడికి ఆశ్చర్యం కలిగింది. ముసలాయన, ఎదురెండవల్ల దృష్టి తిన్నగా ఆనక అలా అడిగాడేమోనని "రాజుగారు బాబూ" అన్నాడు వాడు.

"ఏ రాజుగారు?"

పొట్టి పంతులు అలా అడగడంలో తప్పులేదు. ఆ గ్రామ జనాభాలో సగానికి పైగా రాజులే. అయితే రాజుగారు అనిపిలిపించుకునే అర్హత జమిందారీలు పోయినా ఒక్క రంగరాజు గారికే మిగిలి ఉందని మాత్రం అతడికి తెలియదు.

ఈసారి రామిగాడు పొట్టి పంతులి అవజ్ఞతను క్షమించలేకపోయాడు.

"ఏటీ... ఏ రాజుగోరా?" అన్నాడు ఆకు మీద పురుగుని చూసినట్లు పొట్టి పంతుల్ని చూస్తూ.

ఆ గ్రామంలో మనుష్యులకే కాదు చెట్టుకి, పుట్టకి కూడా తెలుసు 'రాజుగారు' అంటే ఎవరో. వారి వంశం ఎటువంటిది, వారి వంగడం అటువంటిది, వారి వితరణ బుద్ధి అటువంటిది; వారి ఇంటి ఆచారాలు అటువంటివి. రాజుగారి దేవిడీలో కాలం ఇంతగా మారినా ఈనాటికీ అడిగి, లేదనిపించుకున్న అర్థి లేడు. వారి దర్శనం చేసుకొని వట్టి చేతులతో తిరిగి వచ్చిన యాచకుడు లేడు.

రంగరాజుగారి ముత్తాత వెంకటపతిరాజుగారు వట్టి చేతులతో, కట్టుబట్టలతో భార్యా, బిడ్డల్ని వెంటపెట్టుకుని ఆ గ్రామం వచ్చారట, సాటి కులస్తుల మధ్య ఏదో విధంగా బ్రతకలేక పోతామా అనే నమ్మికతో, యలమంద్ర గ్రామం చుట్టుపట్ల అంటు మామిడి తోటలకి ప్రసిద్ధి. మామిడిపళ్ళు కొని, తాండ్ర పోసి చుట్టుపక్కల గ్రామాల్లో, పట్టణాల్లో అమ్ముకుంటూ కూటికి, గుడ్డకి లోటు లేకుండా కాలక్షేపం చెయ్యడం మొదలుపెట్టారట వెంకటపతిరాజుగారు.

నూరు దాకా నన్ను పెంచు, ఆ వెనక నిన్ను పెంచుతానంటుందిట డబ్బు. మొదట్లో జీవనం గడవడమే కష్టంగా ఉండే రాజుగారికి అనుకోని విధంగా సిరి తోసుకు వచ్చిందిట. రాజుగారు వాసం కోసం నిట్రాట పాక వేసుకోవాలని నేల తవ్వుతూంటే అక్కడ భూమిలో లంకె బిందెలు దొరికాయనీ, అతడు విజయదశమి నాడు పూజ చేస్తుంటే దేవి ప్రత్యక్షమై అక్షయ సంపద ఇచ్చిందనీ, అతడు తెల్ల దొరల సహాయంతో విదేశాలకి తాండ్ర ఎగుమతి చేసి ఆ వ్యాపారంలో లక్షలకి లక్షలు లాభం గడించాడనీ... వెంకటపతిరాజుగారి లక్ష్మీ ప్రసన్నం గురించి ఇటువంటి రకరకాల కథలు ప్రచారంలో ఉండేవి. ఆ లక్ష్మీకటాక్షానికి కారణం ఏమైనా రావ్ బహద్దూర్ రంగరాజుగారి తాతగారి తరం నాటికి వారిల్లు దేవిడీగా మారిపోవడం, వారిని మకుటం లేని మహారాజుగా గ్రామస్తులంతా గౌరవించడం, వారి తీర్పుల్ని, తీర్మానాల్ని ఆ గ్రామంలో కాని, చుట్టుప్రక్కల గ్రామాల్లో కాని రాచకులం వారు ఎంతమంది ఉన్నా వారెంత ఐశ్వర్యవంతులైనా, పేరు లేకుండా 'రాజుగారు' అని పిలిపించుకునే గౌరవం వెంకటపతిరాజుగారి వంశీయులకే దక్కింది.

మొదటినుంచీ వారి కుటుంబం ఆంగ్ల పరిపాలకులకి అండగా ఉండి, వారివల్ల బిరుదులు, సనదులు అందుకుంటూ ఉండేది. రంగరాజుగారు కూడా తాత, తండ్రుల నాటి ఆనవాయితీలనే పాటిస్తూ, బ్రిటిష్ వారికి రంగరాజు ఆప్తమిత్రుడు అనే భావం కలిగేలా మసలుకుంటూ దానివల్ల 'రావ్ బహద్దూర్' బిరుదం అందుకున్నారు.

కాని, దేశాన్ని ఓ ఊపు ఊపుతూ, ప్రజల్ని పరవళ్ళు తొక్కిస్తున్న స్వాతంత్ర్య సమరం జోలికి పోకుండా, ఆ బిరుదం అతన్ని అట్టేకాలం ఆపి ఉంచలేకపోయింది. ఒక్కగానొక్క కొడుకుని విడిచి ఉండలేక తల్లి భద్రావతీదేవి ఎంతగా వారించినా లక్ష్యపెట్టక తన మనసుకు న్యాయం అని తోచిన దారిలో ధైర్యంగా ప్రయాణం సాగించారు రంగరాజుగారు. ఆనాటి అందరి దేశభక్తుల్లాగే జీవితంలో అతి ముఖ్యమైన చాలా భాగం ఆయన జైలు నాలుగు గోడల మధ్య గడిపి వచ్చారు.

దేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చింది. తమ కష్టం ఫలించింది అన్న తృప్తితో జైలు నుండి బైటికి వచ్చిన రాజుగారికి, బైట కథ, కంచే చేను మేసింది, అన్నట్లు కనిపించింది. జమిందారీలు పోవాలనీ, ఈనాములు రద్దు చెయ్యాలనీ, దున్నేవాడికే భూమి మీద హక్కు ఉండాలనీ ఇటువంటివే ఇంకెన్నో నినాదాలు, చట్టాలు ముందు ముందుకి తోసుకు రాసాగాయి. అయినా వారు చలించలేదు. ఏదో విధాన తన జీవితకాలం తమ వంశం పరువు ప్రతిష్ఠలకి, ఆచారాలకి లోటు రాకుండా నడుపుకు రావాలనుకున్నారు. ఈనాటి వరకు నడుపుకొస్తున్నారు కూడా. అటువంటి రంగరాజుగారి విషయమో ఆ పాతింటి పొట్టి పంతులు ఎవరో దారిన పోతున్న దానయ అనట్లు మాట్లాడ్డం చాకలి రామిగాడు సహించలేక పోయాడంటే అందులో ఆశ్చర్యపడడానికేముంది? పొట్టి పంతులు కూడా తన తప్పుని, రాజుగారి గొప్పతనాన్ని ఆ రోజు గడవకుండానే తెలుసుకుని లెంపలు వేసుకున్నాడు.

ఈ రోజు అందరితోపాటు అతడూ వచ్చాడు రంగరాజుగారి అంతిమ దర్శనం చేసుకోడానికి. వరండా మెట్ల దగ్గర నిలబడి హాలులోకి చూసాడు. హాలు మధ్యగా ఉన్న దివానా మీద మల్లెపువ్వులాంటి తెల్లటి దుప్పటి పరిచారు. తలవైపు ఎత్తుగా రెండు తలగడలు పెట్టి, రాజుగారి ముఖం ఎంత దూరానికైనా అగుపించేలా ఎత్తిపెట్టారు. ముఖంలో ఇంకా కళ తగ్గలేదు. నిర్మలంగా నిద్రపోతున్న వ్యక్తిలా కనిపిస్తున్నారు రాజుగారు. ఎవరో కాళ్ళ దగ్గర దోసెడు గులాబులుపోసి దండం పెట్టారు.

రంగరాజుగారికి గులాబీలంటే ప్రాణం. ఏటి ఒడ్డున ఎంతో పెద్ద గులాబీ తోట వేయించారు. ఎక్కడ ఏ కొత్తరకం గులాబి పువ్వు చూసినా దాని అంటు తెప్పించి తమ తోటలో వేయించేవరకు ఆయనకి నిద్రపట్టేది కాదు. హరి మీద గిరి పడ్డా, మిన్ను విరిగి మీదపడ్డా రోజూ సాయంకాలం ఒకసారి ఆ తోటలోకి వెళ్ళి పేరు పేరునా గులాబీల్ని పలకరించి రావడం అతని రోజువారీ కార్యక్రమంలో తప్పడానికి వీలు లేని ఒక భాగం. "పువ్వులంటే మీకు పానం బాబూ, ఆ పువ్వులాగే ఎగిరిపోనారు బాబూ" పాతికేళ్ళు నిండని పార్వతి రాజుగారి తల దగ్గర నిలిచి వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్నది. దాని మొగుడు అప్పన్న దాన్ని ఊరడిస్తునాడు. "ఊరుకోయే...... ఎంతేడిత్తే మాత్తరం బాబు తిరిగి వత్తారా!" అంటూ.

వారిద్దరికీ రంగరాజుగారే వివాహం చేయించారు. పార్వతి తండ్రి రాత్రి పూట పొలంలో పాము కరిచి చచ్చిపోయాడు. పెళ్ళీడుకొచ్చిన పిల్ల పార్వతి. తల్లీ తండ్రీలేని పార్వతిని చూసి ఊళ్ళో అంతా జాలిపడ్డారు. "మా ఇంట ఉండు" అంటే... "మాతో ఉండు" అంటూ వెంట పడ్డారు. తమ అవసరానికి దాని అందాన్ని, వయసునీ వాడుకోవాలనుకున్నారే కానీ, దాన్ని ఒక ఇంటిదాన్ని చెయ్యాలన్న బుద్ధి వారిలో ఒకరికీ కలగలేదు. ఈ వార్త విన్న రంగరాజుగారు తాము పూనుకుని పార్వతి పెళ్ళి జరిపించారు. అప్పన్నకి దేవిడీలో నౌకరీ ఇప్పించారు వారి బ్రతుక్కో దారి చూపించారు.

అందుకే ఏడుస్తున్నది పార్వతి. తన జీవితాన్ని నిలిపిన వ్యక్తికోసం... తండ్రిని కోల్పోయిన నాటికన్న మిన్నగా, ఆమె ఏడుపుకి ఆ గోడలకి తాపడం చేసిన రాళ్ళు కరుగుతున్నాయి కాని పార్వతిని ఇంతగా అభిమానించిన రంగరాజుగారిలో మాత్రం చలనం లేదు.

ఒక్క పార్వతి పెళ్ళి అన్నమాటే కాదు. ఊళ్ళో ఏ కార్యం జరిగినా రంగరాజుగారి చెయ్యి ఆనకుండా అయ్యేది కాదు. మంచికైనా, చెడ్డకైనా తమవల్ల ఈ సహాయం కావాలంటే వారి ముందుకి వచ్చినవారు ఎవరూ నిరాశతో వెనుతిరిగి వెళ్ళవలసిన అవసరం కలిగేది కాదు.

అంత ఉదారుడు, దయార్ద్ర హృదయుడు కాబట్టే అతడు దారిన పోతుంటే అంతా చెయ్యెత్తి దండం పెట్టేవారు. అందరిలాగే ఓ రోజు పొట్టి పంతులు కూడా తలవంచి నమస్కరించాడు - స్వరాజ్యం వచ్చి జమీలు, జమిందారులు పోయినా ఒకనాడు ఆ ఊరికి మకుటం లేని మహారాజులాంటి రంగరాజుగారికి. రాజుగారు ఆ నమస్కారాన్ని చిరునవ్వుతో స్వీకరించి కుశల ప్రశ్నలు వేశారు.

"పిల్లలా?" అంటూ ప్రశ్నించారు.

"ఐదుగురు. పెద్దవాడు భిలాయ్‌లో ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. రెండోవాడు విజయనగరంలో బియ్యే చదువుతున్నాడు. ఇద్దరు ఆడపిల్లలకి పెళ్ళిళ్ళు అయాయి. మూడోది పెళ్ళికి ఉంది. రైల్వే సర్వీసులో ఎక్కడెక్కడో తిరిగి ఈనాటికి ఉద్యోగ విరమణ చేసి, తాతలనాటి ఈ పాత ఇంటిని వెతుక్కుంటూ ఈ ఊరు వచ్చాను. మిగిలిన కాలం ఈ గడ్డ మీద గడుపుదామని" ఎంతో నమ్రతగా జవాబు చెప్పాడు పొట్టి పంతులు.

ఇవన్నీ రంగరాజుగారికి తెలియని విషయాలు కావు. కొత్త ముఖాన్ని ఆ గడపలో చూసిన మొదటి రోజునే వీరాయివల్ల తెలుసుకున్నారు. అందువల్లనే ఏదో ఓ రోజు అతడు తమ దర్శనానికి వస్తాడని ఎదురు చూశారు. అతడు ఆ గ్రామంలో వాసం ఏర్పరచుకుని నెలలకి నెలలు గడుస్తున్నా రాజుగారి దర్శనానికి రాలేదు. మీవల్ల ఈ సహాయం కావాలంటూ చేయిజాచి అడగలేదు. అతడి తత్వం రాజుగారికి అంతుపట్టకుండా పోయింది. ఇల్లు చూస్తే ఓ మూలనుంచి విరిగిపడుతున్నది. పెళ్ళికి, గుమ్మటంలా ఆడపిల్ల ఇంట్లో తిరుగుతున్నది. బియ్యే పాసై ఇంట్లో కూర్చున్న కొడుక్కి ఉద్యోగం కావాలి. ఇవన్నీ తాము తలుచుకుంటే అవలీలగా అయిపోయే పనులు. కాని కావలసిన వ్యక్తి ఎన్నిసార్లు ఎదురుపడినా ఆ ప్రసక్తే తేకపోతే... కనీసం దేవిడీకి వచ్చి ఒక్కసారి దర్శనం అయినా చేసుకుని వెళ్ళకపోతే - రాజుగారితో పాటు వీరాయికి కూడా అర్థం కాకుండా పోయింది. ఈ పొట్టి పంతులు వాటం, "పిచ్చి బామ్మడు రాజుగారంతోటి వారి ఎదుటపడి సెప్పుకోడానికి బయపడుతున్నాడేమో" - అనుకున్నాడు.

"రాజుగారు పోయారుట... నిజంగానా... స్టేషన్‌లో ఎవరో చెపితే నమ్మలేకపోయాను. అంత ఆరోగ్యంగా తిరుగులాడే మనిషి... ఇంత అకస్మాత్తుగా.. నేనైతే నెల రోజులుగా ఆయన్ని కలుసుకోలేదనుకోండి.." ఆత్రంగా మూకని తోసుకుని ముందుకి వస్తున్నాడు అప్పుడే హైదరాబాదు నుంచి తిరిగి వచ్చిన ఎమ్మెల్యే. ప్రయాణపు బడలికైనా తీర్చుకోకుండా ఆ స్వాతంత్ర్య సమరవీరుడి అంతిమ దర్శనం కోసం ఉరుకులు, పరుగులుగా ఇక్కడికి వచ్చిపడ్డాడు.

నిజానికి అతడికే అన్నమాట కాదు. ఇటీవలి కాలంలో ఎవరికి కూడా రాజుగారి దర్శనం అంత సులువుగా దొరకడం లేదు. ఆ విషయం ఆశ్రితుల మధ్య, స్నేహితుల మధ్య చర్చకి రావడం జరిగింది. వారి దర్శనార్థం వచ్చినవారి నుంచి వర్తమానం తీసుకుని రాజుగారి దగ్గరికి వెళ్ళే వీరాయి అంతలోనే తిరిగి వచ్చి "ఇప్పుడు ఈలు కాదని సెప్పమన్నారండి" అనేవాడు. రంగరాజుగారిలో వచ్చిన ఈ మార్పు ఎవరికీ అంతుపట్టని విషయంగా తయారయింది. అత్యంత సన్నిహితంగా తిరిగే వీరాయికి కూడా రాజుగారి ఈ విధమైన ప్రవర్తనకి కారణం తెలిసి రాలేదు. వాడూ గ్రహించిందల్లా ఒక్కటే! రాజుగారు దేనికోసమో రాత్రీ పగలూ ఎదురు చూస్తున్నారు. అనుకున్నట్లు అది జరుగలేదు. ఆ ఆరాటంతో, ఆ విసురుతో మిగిలిన ఆచారాలన్నీ మానుకుంటున్నారు - అని.

గ్రామాల్లో మనుషులతో పాటు తోటల్లో పువ్వులు కూడా రాజుగారిని కడసారి చూడ్డం కోసం తరలి వచ్చినట్లు ఉన్నాయి. ముఖం ఒక్కటి తప్పితే మిగిలిన శరీరం అంతా రకరకాల పువ్వులతో నిండిపోయి ఉంది. తల వైపు బల్ల మీద వెలుగుతున్న ఊదొత్తుల సువాసన. పువ్వుల పరిమళం హాలు దాటి వరండాలోకి కూడా గుబాళిస్తున్నాయి.

గొప్పవారి చావు బీదవారింట పెళ్ళికన్నా ఘనంగా ఉంటుందని ఇందుకే అంటారు కామోసు - అనుకున్నాడు పొట్టిపంతులు. పరదా కట్టిన భాగంలోంచి ఉండుండి వినిపిస్తున్న ఆ ఏడుపులే లేకుంటే అది చావు కొంపలాగే లేదు.

సూర్యాస్తమయానికి ఇంక అట్టే సమయం లేదు. రావ్ బహద్దూర్ రంగరాజు గారి అంతిమ యాత్రకి ఏర్పాట్లు అతి ఘనంగా జరుగుతున్నాయి. రాజులు, రాజరికాలు గతకాలపు కథలుగా మారిపోయినా, జమీలు, జమీందారులు ప్రజాస్వామ్యంలో కరిగిపోయినా ఒకనాటి వారి వంశ ప్రతిష్టకి, గౌరవానికి ఏకైక ప్రతినిధిగా నిలిచిన రంగరాజుగారి మరణం ఒక వ్యక్తి మరణంగా పరిగణించడానికి వీలులేదు. అది తరతరాలుగా దేశంలో పరిఢవిల్లిన ఒకానొక సంస్కృతి మరణం; ప్రజాస్వామ్యంలో కరిగిపోయిన రాజరికపు మర్యాదల మరణం.

మరునాటినుంచి ఆ దేవిడీ మామూలు గృహంలా మారిపోతుంది. అర్ధకులకు, ఆర్తులకు ఇకముందు అక్కడ ప్రవేశం ఉండదు. తండ్రి జీవితం అతడు అలవాటు పడిన గాడిలో గడిచిపోవాలని అంతవరకు ఊపిరి బిగపట్టి, అతడి దానధర్మాలకి, రాచరికపు మర్యాదలకి తలవంచి ఊరుకున్న తనయులు, ఆ కాయం అటు కదలగానే ఆ ఇంట కొత్త అలవాట్లని, కొత్త జీవన విధానాన్ని ప్రవేశపెడతారు. ఈ కాలానికి పనికి రాని పాత విలువల్ని పునాదుల్లోంచి పెకలించి పడదోసి, తాము మంచిపని ఎంచుకున్న కొత్తవాటికి కోట కడతారు.

ఈ విషయం గ్రామంలో అందరికీ తెలిసిందే! అంత వయసు వచ్చిన తండ్రిని, అతడికి పరిచితమైన జీవితం నుంచి తప్పుకోమనీ, అలవాట్లని మార్చుకోమని నిర్బంధించడం న్యాయం కాదనీ ఊరుకున్నా, పట్టు తప్పిపోయి చెట్టు నుంచి విడిపడనున్న ఈ ఊడని పట్టుకుని తాము ఎంతోకాలం ఊగులాడలేమని ఆ కొడుకులు ఏనాడో గ్రహించుకున్నారు. అందుకే వారు వాస్తవాన్ని గుర్తించి దానికి అనువుగా తమ జీవితాలను మలచుకున్నారు.

పెద్దకొడుకు కలప వ్యాపారం పెట్టి అణా పైసల లెక్కల్లో తన జీవిత సాఫల్యం చూరగొంటున్నాడు. చిన్నకొడుకు కాలేజీ చదువులు చదువుకుని సుఖంగా బ్రతకడానికి జీవనోపాధిగా ఒక మంచి ఉద్యోగం సంపాదించుకున్నాడు. మిగిలినవారు కూడా అన్నల అడుగుజాడల్లో నడుస్తూ పాతకథల్లో పాత్రలాంటి తండ్రిని చూసి తమలో తామే నవ్వుకుంటారు.

తిండికి, బట్టకి లోటులేకుండా రంగరాజుగారి ఆశయంలో కాలం గడిపేస్తున్న ఆశ్రితులంతా చచ్చిపోయిన రంగరాజుగారి కోసం కన్నా, తమబ్రతుకులు తలచుకుని గోడు గోడున ఏడుస్తున్నారు. బ్రతికున్న రోజుల్లో ఎదుటివారి కంటతడి చూడలేక, ఏదో విధంగా వారిని ఆదుకునే రంగరాజుగారు ఈనాడు ఇంతమంది తన ఎదుట ఏడుస్తున్నా తనకేం పట్టనట్లు పెద్దగా నిద్రపోతున్నారు.

శవ వాహనం ఊరిలోని ముఖ్యమైన వీధులగుండా ప్రయాణం మొదలు పెట్టింది. దేవిడీకి వచ్చి రాజుగారి దర్శనం చేసుకోలేని ఆడంగులు, పిల్లలు, వృద్ధులు వెళ్ళి వీధి అరుగుల మీద చేతులు జోడించి నిలబడ్డారు. బాజాల ధ్వని విని అరుగు మీదకి వచ్చింది పొట్టి పంతులు పెళ్ళాం.

"ఈ రోజు ఉదయం వరండాలో పచార్లు చెయ్యడం మా అబ్బాయి చూసాడట. ఇంతలో ఎంత ఘోరం జరిగిపోయింది? అందుకే అంటారు వాన రాకట - ప్రాణం పోకట చెప్పటం కష్టం" అని పొరుగింటావిడతో అంది పొట్టి పంతులు పెళ్ళాం.

ఆ రోజు ఉదయం రాజుగారు అలా వరండాలో పచార్లు చేస్తుండగనే వచ్చాడు వీరాయి ఎంతో ఉత్సాహంతో. వాడి ముఖం చూడగానే ఎంతోకాలంగా కళ తప్పిన రాజుగారి కళ్ళల్లో కాంతి కనిపించింది. "ఏమిటి వీరాయి?" అన్నాడు.

"మరే.. మరేనండీ.... పొట్టిపంతులు లేడూ... ఏరు ఆ పాడింటి పొట్టిపంతులు..."

"హమ్మయ్య.. ఇంతకాలాని వచ్చాడన్న మాట" తనలో తనే మెల్లగ అనుకున్నాడు రాజుగారు.

పరీక్షగా వింటే ఆ మాట వీరాయికి కూడా వినిపించి ఉండేది. కాని వాడు తన ధోరణిలో తాను ఉన్నాడు. రాజుగారి స్వగతాలు వినపడే పరిస్థితి కాదు అది.

రంగరాజుగారు పొట్టిపంతులు గురించి ఇంతగా పట్టించుకోవడానికి ప్రత్యేక కారణం అంటూ ఏమీ లేదు. అతడు పుట్టిన ఊరని తమ గ్రామంలో నివాసం ఏర్పరచుకోడానికి వచ్చాడు. ఆర్థికంగా ఇబ్బందుల్లో ఉన్నాడు. అంతో ఇంతో తమ వల్ల లబ్ధిపొందితే, అది వారికొక విధమైన తృప్తి. అంతగా ఇయ్యాలనుకుంటే తనంతట తానుగా అందియ్యకూడదా?

అంటే... ప్రతి పనికి ఒక పద్ధతి, ఒక మర్యాదా ఉంటుంది.

అర్థి అన్నవాడు చెయ్యి జాపి అడగడం దాత అయినవాడు ఔదార్యం చూపుతూ ఇయ్యడం లోకంలో రివాజు.

"కింద హాలులో కూర్చోబెట్టు.... ఇప్పుడే వస్తున్నామని చెప్పు" ఉత్సాహంతో అన్నారు రంగరాజుగారు.

"అదికాదు బాబూ... ఆరికి నాటరీలో రెండు నచ్చల రూపాయలు వచ్చాయట. ఆరి కుర్రోడు... ఆ పట్టణంలో ఉద్యోగం సేత్తున్నవోడు ఉత్తరం రాసేట్ట... ఊరంతా ఈ కబురే గనంగా సెప్పుకుంటుంటే.."

"ఏమిటి వీరాయి... ఈ మాట నిజమేనంటావా?" నమ్మలేనట్లు తడబడుతూ అడిగారు రాజుగారు.

"నిజం బాబూ! ఆ పొట్టాయనే పక్కింటోరితో సెపుతుంటే.."

నేడు బహుళ ప్రచారంలో ఉన్న లాటరీ టిక్కెట్ల గురించి, అవి చెప్పా చెయ్యకుండా మనుషుల జీవితాల్ని తారుమారు చెయ్యడం గురించి రంగరాజుగారు విని ఉండకపోలేదు. కాని కాని.. అటువంటి అదృష్టం పొట్టి పంతుల్నే వెతుక్కుంటూ రావడం....

"అతడు రాడు... ఇంక అతడు రాడు" మెల్లగా తనలో తనే గొణుక్కున్నాడు రాజుగారు.

"ఎవరు బాబూ... పొట్టిపంతులా?"

"అవును... అతడు... రావలసిన అవసరం లేదు. అతడు ఇంక రాడు."

"ఎందుకు రాడు బాబూ! తమరు పిలిస్తున్నారంటే రెక్కలు కట్టుకొచ్చి వాల్తాడు -"

రంగరాజుగారు వీరాయి మాటలు వినలేదు. అవి అతడికి వినిపించలేదు. నెమ్మదిగా సోఫాలో జేరబడి కళ్ళుమూసుకున్నారు.

"ఇంక రాడు - ఇంక రాడు - ఇంక అతడు రాడు" రాజుగారి నోటిలోంచి నిరాశతో అతి నెమ్మదిగా వచ్చాయి ఆ మాటలు.

ఆ మాట, ఆ స్వరం అదోలా వినిపించింది వీరాయికి. సోఫాలో ఒక పక్కకి వాలిన రాజుగారి తల ఏదో అనర్థాన్ని సూచించింది.

"బాబుగారూ - బాబుగారూ" దగ్గరగా వంగి గట్టిగా పిలిచాడు వీరాయి. ఒక్క అదుటున మెట్లు దిగి "సిన్నమ్మగోరో" అంటూ ఇంట్లోకి పరుగుపెట్టాడు.

రంగరాజుగారి అంత్య సమయంలో ఆయన దగ్గర ఉన్నది వీరాయి ఒక్కడే! అందుకే అంతా అతన్ని అడగడం మొదలుపెట్టారు. "రాజుగారు పోయేముందు ఏమన్నారు? ఎలా ప్రాణం పోయింది?" అంటూ

వీరాయి జరిగింది జరిగినట్లు చెప్పలేదు. పొట్టిపంతులుకి లాటరీలో రెండు లక్షలు వచ్చాయని వినగానే రంగరాజుగారు గుండాగి చచ్చిపోయారంటే అది వారి జీవితానికి గౌరవప్రదమైన ముగింపు కాదనిపించింది వాడికి. అందుకే ఆ విషయాన్ని మరుగుపరచి రాజుగారి వంటి గొప్పవారి చావు ఎలా ఉండాలో ఊహించి, అలాగే జరిగినట్లు వర్ణించి చెప్పాడు.

"ఏటి నేదు బాబూ, సోఫాలో కూచుని 'ఈరాయి' అని పిల్చేరండి. 'ఏటి బాబూ' అన్నానండి"

"దేవుని పిలుపొచ్చిందిరా. నాను ఎల్లిపోతున్నానన్నారండి."

"ఒద్దు బాబుగోరూ... మీరు నేందే నే బతకలేనన్నానండి."

"పిచ్చోడా నువ్వు మాత్రం ఉండిపోతావ్రటా.. నీకు పిలుపు వత్తే నువ్వూ ఎల్లిపోతావు" అన్నారండి. 'రామ... రామ' అంటూ గమ్మున కళ్లు మూసేసుకున్నానండి."

అని చెప్పాడు ఈరాయి.

శవవాహనం ఊరంతా తిరిగి రాజుగారి ప్రీతికరమైన గులాబీ తోట చేరుకుంది తోట మధ్యగా వారు తమ అంతిమ విశ్రాంతి మందిరంగా నిర్మించుకున్న హాలులో మధ్యగా ఉన్న తిన్నె మీద అగ్నిహోత్రుడు వారి భౌతిక కాయాన్ని అతి ఆప్యాయంగా ఆలింగనం చేసుకున్నాడు.

నాలుకలు చాచి నాలుగు దిక్కులకు సాగుతున్న ఆ అగ్ని గుండంలో వారి భౌతిక కాయంతోపాటు వారి జీవితంలో తీరని ఒకే ఒక కోరిక కూడా బూడిద అయిపోయింది. మచ్చలేని వారి జీవిత కథ చిలువలు, పలవలు కల్పించి చెప్పుకోవడానికి ఆ ఊరివారికి మిగిలిపోయింది.

✡✡✡